

Православно гробље Урије у Босанској Дубици — стратиште српског становништва за вријеме НДХ

Мирко Димић

УДК 343.819.5(497.15+497.13)"1941/1945"

Кустос, ЈУ СП Доња Градина
mirkodimic@jusp-donjagradina.org

Апстракт: Циљ рада је приказати православно гробље Урије једним од бројних масовних стратишта српског народа не само на подручју Козарске (раније Босанске) Дубице већ и шире. У циљу систематског и планског затирања једног народа, а под изговором стрељања непријатеља, тј. партизана, усташке и њемачке војне јединице су јула 1942. године извршиле масовну егзекуцију Срба на гробљу Урије. Међутим, постоје и сјећања која говоре да су се масовне егзекуције на овом стратишту дешавале током читавог периода рата.

Кључне ријечи: Срби, усташе, убијање, Нијемци, гробље, Урије, Дубица

Рад је посвећен страдалом српском становништву на православном гробљу Урије¹ 1942. године. Ако се узме у обзир национална припадност становништва поменутог подручја али и национални састав 2. крајишког Народноослободилачког одреда² јасно је да су жртве Срби на поменутој локацији. Злочин на овом локалитету је само један у низу

¹ У мемоарима Славка Вујасиновића, Урије су пут и улица из српске вароши ка гробљу. Послије 1918. године названа је Улицом Немањића потом Манастирска по Манастиру Моштаница. По протином сјећању из дјетињства, Урије су биле предии испод православног гробља у Дубици. На том простору подигнута је циглана 1886. године у власништву Италијана по имену Хугота. Славко Вујасиновић, *Мемоари*, приредио Симо Брдар, Бања Лука 1994, 200.

² Dragutin Ćurguz, Milorad Vignjević, *Drugi krajiški narodnooslobodilački (kozarski) odred „Mladen Stojanović“*, Prijedor 1982, 279–331.

злочина који су се дешавали на ширем подручју планине Козаре у периоду 1941-1945. године.³

Током и завршетком војних операција на планини Козари љета 1942. године, са подручја Козаре у логоре је депортовано око 68.000 становника.⁴

Колоне заробљеног становништва су из Козаре спровођене према Босанској Дубици, потом кроз сам град да би већина становника завршила у привременом логору у Церовљанима⁵.

У списковима жртава за многе жртве са подручја Б. Дубице као мјесто страдања наводи се Босанска Дубица 1942. године.⁶ Војне власти Независне Државе Хрватске и Њемачке су под изговором стрељања партизана убиле огроман број српског цивилног становништва на наведеном подручју.

У забиљешци њемачког посланства од 20. јула 1942. године у Загребу наводе се смјернице о поступању са заробљеним становништвом. Аутор је навео само одређене тачке које су занимљиве не само за овај рад већ и за стварање једне свеукупне слике о дешавањима током јула 1942. године са српским становништвом на ширем подручју планине Козаре.

„А. Postupak sa izbeglicama

1. Izbeglice koje su bile partizani i njihovi aktivni pomagači staviti pred preki sud. Ova mera treba da se sprovede najhitnije.

3. Masa ostalih izbeglica već je podijeljena u grupe: muškarci se nalaze u Zemunu, deca najvećim delom u Jastrebarskom (Jaska) a že-

³ Подручје планине Козаре обухватало је више срезова: Босанска Дубица, Босански Нови, Босанска Градишка, Бања Лука и Приједор. По попису из 1931. на овом подручју је живјело 189.916 Срба. Број Срба у овим срезовима до 1941. године био је знатно већи због великог природног прираштаја становништва. *Kraljevina Jugoslavija, Opšta državna statistika, Definitivni rezultati popisa stanovništva knjiga II*, Beograd 1938.

⁴ Mirko Pečić Dragutin Ćurguz, *Bitka na Kozari*, Prijedor 1976, 161.

⁵ Око 26.000 хиљада становника боравило је у привременом логору у Церовљанима (жељезничка станица). Ово су подаци здравствене службе НДХ у виду графичког приказа. М. Pečić D. Ćurguz, *n. d.*, 161.

⁶ Dušan D. Samardžija, *Bosanskodubičko područje u NOR-u i socijalističkoj revoluciji 1941-1945*, Bosanska Dubica 1984, 275-568; „Popis žrtava rata Drugog svjetskog rata u BiH, opština Bosanska Dubica“, 235-461 <www.muzejgenocida.rs>

не у различитим logorima близу досадашњег operationog подручја. Већина мушкараца из Земунa вероватно и може да се искористи као радна снага у Рајху. То питање већ разматра poslanstvo с Министарством иностранних послова у Берлину.

В. Населјаванје у подручју операција

1. Претпоставља се да је у интересу развоја хрватске државе да се с обе стране путева Босанска Градишка — Банја Лука и Приједор — Дубица насељава поузданије становништво. С тим у вези потребно је да се села која су сада празна осигурају. Места која се поновно насељавају потребно је тачно означити да би се спречиле незгоде и политичке последице. Исто тако треба обратити пажњу на избор и смештај нових насељеника.⁷

Постоји неколико сјећања која говоре о овом масовном стрељању али и она у којима се казује да су прије и након јула 1942. године на овом простору вршена масовна убијања.

Ђуро Миљевић из Босанске Дубице наводи да се након првог масовног покоља Срба у мају 1941. године десио други масовни покољ на православном гробљу у Босанској Дубици, и то 18. јуна 1941. године. Злочин је организован од стране муслимана и католика. У изјави се не наводе имена учесника нити да ли су то урадили мјештани Дубице или других крајева. Убијено је преко 400 Срба. Лешеви убијених су бачени у јаме на гробљу, а потом су посути кречом.⁸

Маријан Дончић (1920–1987) из села Јабланица (општина Босанска Градишка) преживио је стрељање 1942. године. Његово сјећање спада у ред веома ријетких сјећања људи који су избјегли сигурну смрт. Маријан Дончић био је у чети Љубана Аћимовића.⁹ У два покушаја пробоја није се успио пробити те се вратио у Козару. На брду Живодер, у

⁷ *Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu naroda Jugoslavije*, том XII, књига 2, Документи немачког Рајха, бр. 114, Београд 1976, 576–578.

⁸ Изјава Ђуре Миљевића дана Комесаријату за избјеглице у Београду 27. новембра 1943. Ђуро Миљевић, „Srbe iz Bosanske Dubice su pobili, bacili u jamu i posuli krečom“, *Proterivanje Srba sa ognjišta 1941–1945*, Београд 1989, 533–534.

⁹ Љубан Аћимовић из села Међувође, командир 3. чете 3. батаљона. Убијен у борбама на планини Козари јула 1942. године. Mirko Pečić, Dragutin Ćurguz, *Bitka na Kozari*, Приједор 1976, 148.

близини села Војскова, донесена је одлука да се подијеле у мање групе.¹⁰ Заједно са Остојом Ђорђићем из села Доњи Подградци (сусједно село села Јабланице) дошао је кући у нади да ће се ту сакрити. Остоја је заробљен у Доњим Подградцима од стране Нијемаца, а након хапшења упућен је на присилни рад у Њемачку. Маријан је заробљен са групом од око 100 одраслих мушкараца у Јабланици. Спроведени су у Босанску Дубицу. Из групе је издвојено око 20 мушкараца те су затворени у котарски затвор.¹¹

Маријан Дончић¹² (први слијева)

Маријан Дончић¹³ (први слијева)

¹⁰ М. Пекић, D. Čurguz, *n. d.*, 137.

¹¹ Усташки пропагандни филм у којем се приказује улазак Црне легије у Босанску Дубицу маја 1942. године. На снимку је занимљиво то што се приказује центар града са зградом котара која је направљена за вријеме аустроугарске окупације БиХ 1878–1918. За рад је битно јер је у згради котара био усташки затвор, који се помиње у раду. На снимку је зграда девастирана и без кровне конструкције. Многи објекти су страдали приликом покушаја партизанских снага да ослободе град 22. априла 1942. године, вјероватно и сама зграда котара. Аутор претпоставља да је затвор био у подруму зграде котара као и да је био проширен покрај зграде због већег броја затвореника; <<https://www.youtube.com/watch?v=eE3EnrFOd-Y>>

¹² ЈУ СП Доња Градина, Архива фотографија, неинвентарисано.

¹³ ЈУ СП Доња Градина, Архива фотографија, неинвентарисано.

Провели су око три дана у затвору. Током боравка само су једном добили храну – јечмену кашу. Вођени су на саслушавање, на коме су присуствовали по један усташки и њемачки официр. Након тога је у групи са 500 мушкараца одведен у правцу дубичког гробља. По доласку на гробље су сјели јер им је тако било наређено. Било је присутно мноштво усташа, као и мањи број њемачких војника. Потом су усташе почеле одводити по пет људи са чела и зачеља на мјесто стрељања. То мјесто је било удаљено од њих око 60 метара. Само стрељање нису могли видјети због малог бријега који је заклањао поглед. Када их је остало око 50 дошли су по Маријана. Одведен је у групу од пет људи, те им је наређено да се поређају једни иза других погледом окренутим у потиљак. Усташки заставник је командовао: „Нишани! Пали!“, те су петорица усташа испалила плотун. Метак је погодио Маријана испод лијевог ока. Пао је на трбух и онесвијестио се. Када је дошао себи усташе су претресале убијене и превртали их тражећи личне ствари. Када су дошли до њега, усташа га је подигао за руку, опипао по џеповима у којима ништа није пронашао те су отишли даље. Маријан је сачекао сутон и извукао се испод убијених лешева.

Симо Кошур¹⁶

Кретао се полако и стигао до Расадника.¹⁴ Иако га је рана пекла и много крварила, нада да ће се спасити надјачала је бол. У Расаднику је дочекао јутро и читав дан је провео у грму гледајући како непријатељски војници пролазе. На истом мјесту је сачекао вече и упутио се у правцу села Срефлије. Није познавао село, али је оцијенио гдје је исток и кренуо у том правцу јер се Јабланица налази источно од Дубице. По доласку кући затекао је мајку и снају, са којима је подијелио своје доживљаје тих дана.¹⁵

¹⁴ Локација изнад града Дубице.

¹⁵ М. Пекић D. Ćurguz, n. d., 155-159.

¹⁶ ЈУ СП Доња Градина, Архива фотографија, неинвентарисано.

Драгоје Бакић¹⁷ из села Јасење (општина Босанска Дубица) такође је преживио стрељање на гробљу Урије 1942. године али његово свједочанство не постоји или није познато аутору.

Симо Котур био је један од ријетких свједока који је успио побјећи из Доње Градине, највећег стратишта концентрационог логора Јасеновац.

О свом бјекству оставио је записано сјећање.¹⁸ Веома је значајан дио његовог сјећања који говори о заробљавању и спровођењу српског становништва у логоре смрти љета 1942. године. Симо Котур је заробљен на Медњаку,¹⁹ у родном селу Котурови. Са огромном колоном становништва спроведен је у правцу Дубице. Код Расадника су срели комшију Рукавину²⁰ који им је наговјестио да их чека оно што су заслужили. Котур је видио стрељање групе заробљеника из свог села на дубичком гробљу. То су били углавном млађи мушкарци који су послје курса²¹ у селу Пуцарима упућени у борбу. Многима је та борба била и прво борбено искуство. Потом су низ Урије кренули даље у град, ту су их дочекале усташке породице које су од њих отимали стоку, одјећу и друге ствари.²²

Након тога су упућени у Церовљане на жељезничку станицу у Хрватској Дубици и логор за српско становништво у којем настаје дру-

¹⁷ У књизи *Битка на Козари* наводи се да је Драгоја Бакић био из села Мразовци. По ауторовом истраживању породица Бакић није била у селу Мразовци, али јесте у сусједном селу Јасење. Због чега је наведено да је Драгоја Бакић из села Мразовци можемо претпоставити на основу чињенице да је крајем новембра или почетком децембра 1941. године одржана војно-пропагандна обука у селу Мразовци. Међу полазницима обуке била су млађа лица, а међу којима се помиње Драгоја (Јове) Бакић из села Јасење. Микан Милиновић, „Омладински курс у селу Мразовцима“, *Козара у Народноослободилачком рату, записи и сјећања*, књига II, Београд 1971, 556-560; Списак лица која су учествовала на обуци, D. Ćurguz M. Vignjević, n. d., 439. У списку жртава наводи се да је погинуо 1944. у Босанском Новом (Нови Град), D. Samardžija, n. d., 388.

¹⁸ Симо Котур, „Бјекство са губилишта у Градини“, *Козара у Народноослободилачком рату, записи и сјећања*, књига IV, Београд 1978, 530-534.

¹⁹ Локација на планини Козари у близини села Котурови.

²⁰ Никола Рукавина из села Врановци био је у групи локалних мјештана који су приступили усташком покрету. D. Samardžija, n. d., 56.

²¹ Могуће да се односи на кратку војну обуку.

²² Симо Котур, „У колони смрти“, *Козара IV*, 491-492.

ги дио страдања Симе Котура као и многобројних мушкараца, жена и дјеце јула 1942. године.

Сјећање Ђоке Мијића из села Доњи Јеловац говори о ратним дешавањима љета 1942. године. Народ овог села провео је мјесец дана у збјегу у Козари. Нису успјели да изађу из окружења са другим партизанским јединицама већ су заробљени од стране Нијемаца и усташа. У камионима су транспортовани у Босанску Дубицу. Ђоко Мијић поименично наводи велики број заробљених из овог села, међу којима и пет чланова породице Вучен. За рад је значајна информација о Драгоји Вучену²³, који је убијен на гробљу у Босанској Дубици.²⁴

Благоја Влајнић из села Јошик заробљен је и спроведен у дубички затвор љета 1942. године. У свом сјећању наводи да је његов син Душан²⁵ одведен из дубичког затвора на православно гробље у Дубици. Усташе су одвајале затворенике који су били означени као партизани или њихови сарадници и одводили их на стрељања. Благоја је из дубичког затвора спроведен на жељезничку станицу у Церовљане а потом у концентрациони логор у Земуну. На крају је завршио у логору у Норвешкој, у мјесту Корген.²⁶

У књизи Радомира Булатовића²⁷ налазе се подаци о масовном стрељању на гробљу Урије. Преузети су из записника Земаљске комисије, насталом у Босанској Дубици 17. јула 1946. године. Постоји читав низ записника са подручја Босанске Дубице састављених од стране Земаљске комисије за утврђивање ратних злочина окупатора и њихових

²³ Вучен (Вује) Драгоја, 1909-1942, Козара, Вучен (Дмитра) Драгоја, 1903-1942, Земун. D. Samardžija, n. d., 337-339. У попису Музеја жртава геноцида наводи се и Вучен (Јован) Драгоја, 1900-1942, Земун. Код Вучен (Вује) Драгоја разлика је у години рођења - 1919, а други подаци су идентични. „Popis žrtava rata drugog svjetskog rata u BiH, opština Bosanska Dubica, naselje Donji Jelovac“, 303-304. Да ли је један од поменутих убијен на гробљу Урије или се ради о жртви која није наведена у пописима, може се само претпоставити.

²⁴ Ђоко Мијић, „Масакр над Козарчанима у Хрватској Дубици“, *Козара*, IV, 499.

²⁵ Влајнић (Благоја) Душан, 1920-1942, Козара. D. Samardžija, n. d., 395. У сјећању мјесто страдања је гробље Урије.

²⁶ Благоја Влајнић, „Кроз логоре са сином Момчилом од Земуна до Норвешке“, *Козара*, IV, 601-607.

²⁷ Radomir Bulatović, *Koncentracioni logor Jasenovac s posebnim osvrtom na Donju Gradinu*, Sarajevo 1990.

помагача. Поменути записници се налазе у Архиву Босне и Херцеговине у Сарајеву, а аутор није извршио увид у ове записнике.²⁸

У записнику од 17. јула 1946. наводи се да је око 100 људи из села Међеђа одведено из логора у Босанској Дубици²⁹ на православно гробље и тамо убијено. Младен и Милан Вукић из Доње Градине прво су тучени па прободени ножевима, а на крају тестером преполовљени од стране усташа. Поред наведених, према записнику, на гробљу Урије³⁰ стрељани су и:

- Никола Миљуш (45), Доња Градина
- Милан Вукић (25), Доња Градина
- Љубомир Тороман (24), Доња Градина
- Љубомир Секулић (23), Доња Градина
- Милан Тороман (24), Доња Градина
- Милош Тороман (38), Драксенић
- Јово Савковић (39), Драксенић
- Милан Угрновић (22) Драксенић
- Драгоје Лукач (23), Драксенић
- Мирко Димић (25), Драксенић
- Драгољуб Злојутро (36), Драксенић
- Јован Рокић (36), Драксенић
- Станко Пушибрк (25), Драксенић
- Милош Благовић (20), Драксенић.

Десанка Бижић (1919–2008) из села Међеђа наводи да су њен супруг Душан Бижић³¹ и отац Миле Змијањац³² убијени на гробљу Урије јула 1942. године. Током јула мјесеца 1942. године са осталим становништвом поткозарских села Десанка је депортована у Церовљане.³³

Душанка Драгић из Градишке свједочила је пред комисијом за испитивање ратних злочина у предмету стрељање у Босанској Дубици

²⁸ Isto, 332–334.

²⁹ Логор се налазио на локацији данашњег суда у Козарској Дубици.

³⁰ R. Bulatović, *n. d.*, 334.

³¹ Бижић (Душан) Милош, 1919–1942, Босанска Дубица. Tanja Tuleković, *The Book from Silence*, Vanja Luka 2017, 87.

³² Змијањац (Јово) Миле, 1895–1942, Земун. Isto, 92. Мјесто страдања је гробље Урије у наведеном сјећању.

³³ United States of Holocaust Museum, Oral History interview with Desanka Bižić, 15. 9. 2008. Погледати на почетку, VI, *Zbornik...*, XII (2), dok. 114.

јула 1942. године. Очевидац је стрељања на мосту у Б. Дубици, кад је видјела стрељање свог оца Стојана Драгића и брата од тетке Мирка Димића³⁴ из села Драксенић. Других имена није се могла сјетити, а извршиоци су биле усташе које су помоћу митраљеза извршиле стрељање.³⁵

Иако је друга локација у односу на тему рада, добијамо потпунију слику обима страдања српског становништва јула 1942. у Б. Дубици.

Душан Ђуврк из истог села говори о раздвајању виталнијих и млађих мушкараца након војне операције на планини Козари 1942. године из села Демировац, Међећа и Драксенић. Они су одведени на гробље Урије гдје су их Роми³⁶ и усташе убили сјекирама, маљевима и пушкама, те да је убијено око 800 људи.³⁷

Мухарем Чаушевић наводи да се логор за похапшене Србе и друге родољубе привремено налазио у Улици Мире Цикоте³⁸ (локација суда у Козарској Дубици). Код Општине је био затвор, а код пилане привремено логор одакле су заробљеници даље упућивани у Јасеновац. Највеће стратиште у Дубици било је на православном гробљу. Наводи да су Нијемци и усташе током 1943. године одвели око 300 младића између 20 и 22 године старости у затвор те их одвели на Урије и убили.³⁹

У овом раду аутор је покушао да наведе и одређен број починилаца овог масовног злочина, иако је број сигурно далеко већи.

Командант оперативне групе Западна Босна оптужен је од стране Југославије за ратне злочине⁴⁰. Фридрих Штал (1899-1979) један је од актера стрељања преко 1.000 мушкараца у Б. Дубици јула 1942. године у наведеној оптужници. Основао је комисију у Б. Дубици, након завршетка борби на планини Козари, која је заробљене мушкарце издвајала као припаднике НОП-а. Терети га се да је лично потписао смртну пресуду за око 1.000 заробљених мушкараца, од којих велики дио није био у војним јединицама.

³⁴ Мирко (Милош) Димић, 1920-1942, Босанска Дубица. D. Samardžija, *n. d.*, 351. У наведеном свједочанству убијен на мосту у Б. Дубици.

³⁵ ЈУСП Доња Градина, Архива, Документа, р. 2/18, ф. 3, д. 3.

³⁶ Присилно коришћени за масовна убиства, да би и сами постајали жртве од стране усташа.

³⁷ Т. Tuleković, *The Book*, 43.

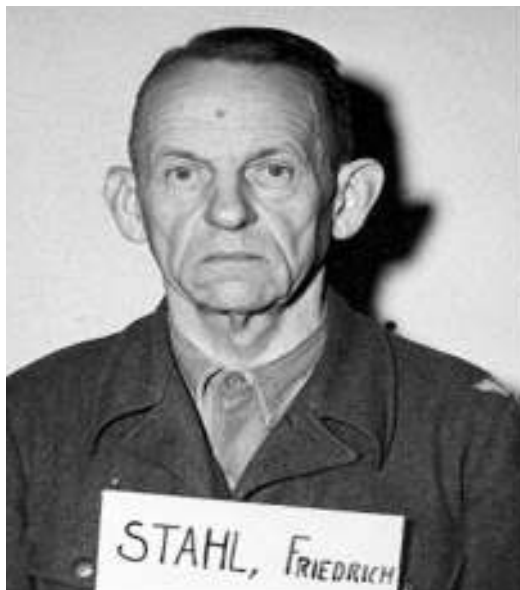
³⁸ Назив улице је из периода СФР Југославије.

³⁹ Симо Брдар, *Црни Уљешњак*, Бања Лука - Козарска Дубица 1997, 51-52.

⁴⁰ ЈУСП Доња Градина, Архива, Документа, р. 2/18, ф. 3, д. 1.

Фотографија у раду је са нинбершког процеса, у којем је процесуиран и Штал. Није одговарао за злочине почињене јула 1942. године. Као командант операције Западна Босна, њемачке јединице нису могле вршити масовна стрељања без његовог одобрења. Увид аутора у документ са нинбершког процеса Шталу јасно показује да није оптужен ни за један злочин.⁴¹ Појавио се у својству свједока на поменутом процесу.

Густи Мајер био је један од бројних учесника стрељања Срба 1942. године на православном гробљу Урије. Оптужница која је пред Окружним судом у Бањој Луци подигнута против њега садржавала је пет тачака. За рад је занимљива четврта тачка која се тиче дешавања

Фридрих Штал (1899–1979)

јула 1942. године након борби на планини Козари. Оптужен је за стрељање преко 240 заробљених партизана, након чега се сликао са убијеним. Број од око 240 стрељаних односи се на случај Густија Мајера. Сам признаје да су стријељања настављена од стране усташа, по споразуму Нијемаца и усташа Вјекослава Лубурића У образложењу оптужбе наводи се да је био један од најактивнијих који је одређивао која ће лица бити стрељана. Као један од доказа наводи се већ наведена фотографија.⁴²

Посебно је занимљива молба Густија Мајера за саслушање свједока у своју одбрану као и да му се додијели адвокат по службеној дужности. Одговара на све тачке оптужбе и предлаже свједоке у своју корист, За рад је битна четврта тачка која се тиче периода након завршетка војне акције на планини Козари јула 1942. године. Признаје да је направио спискове у два примјерка са заробљеним последије козарске

⁴¹ Institut für Zeitgeschichte: „Protokolle von Vernehmungen Stahls im Rahmen der Nürnberger Prozesse“.

⁴² ЈУСП Доња Градина, Архива, Документа, р. 1/18, ф. 4, д. 1.

офанзиве, негира учествовање у стрељању. За фотографију је написао следеће: „Што се тиче фотографије, признајем веома је болна појава за мене...” Још једна занимљива чињеница је да је Мајер мађарског поријекла а не њемачког. У молби признаје да је био члан културбунда,⁴³ за разлог помиње материјалну ситуацију и сигурност.⁴⁴

На фотографију је Густу Мајер⁴⁵ из Завидовића.

Џемал Табаковић на саслушању од 2. децембра 1946. потврђује да је Густу Мајер учествовао у стрељању на гробљу Урије те наводи бројку од 280 стрељаних. Помиње Неду Драчина⁴⁶ која се налази на фо-

⁴³ Организација основана у вријеме Краљевине Југославије са циљем очувања њемачке културе. У периоду 1941-1945. постала је војно организована, окупљала је њемачку популацију још познатију као фолксдојчери која се ставила у службу нацистичке Њемачке.

⁴⁴ ЈУСП Доња Градина, Архива, Документа, р. 1/18, ф. 4, д. 2.

⁴⁵ Јован Мирковић, *Злочини над Србима у Независној Држави Хрватској - фотомонографија*, Београд 2014, 134. У фотомонографији, мјесто и вријеме настанка фотографије су нетачни, настала је на гробљу Урије у Босанској Дубици јула 1942, након масовних стрељања. Мјесто и вријеме настанка фотографије је установљено на основу ауторовог увида у оптужбу и жалбу Густуја Мајера пред окружним судом у Бањој Луци 1946. године.

тографији на којој је Мајер, као и Марицу Трнинић⁴⁷ те да су стрељане у поменутој групи.⁴⁸

Шукрија Долић на саслушању од 3. децембра 1946. свједочи да га је Густо Мајер лично ухапсио 1. маја 1943. године јер је дошао до писма која је слао заробљеницима који су послѣје козарске офанзиве одведени на присилниан рад у Њемачку. Од Каранфила Скендеровића сазнао је да је он заједно са Мајером након стрељања скидао са убијених жена хаљине јер се тиме поменути јавно хвалио.⁴⁹ Од стране бањалучког Окружног суда осуђен је 1947. године на смртну казну.⁵⁰

Још један од познатих учесника стрељања Срба на гробљу Урије 1942. био је и Химлија Љутић, котарски предстојник у Б. Дубици за вријеме власти НДХ. Пред војним судом војне области, V корпуса НОВ у Приједору крајем 1944. године осуђен је на смрт стрељањем. У дијелу пресуде наводи се да је учествовао у стрељању 1.200 посебно пробраних младића на већ поменутој локацији у периоду козарске офанзиве љета 1942.⁵¹

Командир 1. сатније 1. бојне Усташког одбрамбеног здруга, Анте Матеша Санковић, још један је од познатих ликвидатора на Уријама љета 1942. године. Помиње се као починилац у низу убистава у концентрационом логору Јасеновац, али и на другим локацијама. Погинуо је тако што је промолио главу кроз прозор путујућег воза поздравља-

⁴⁶ Драчина (Никола) Неда 1920–1942, Босанска Дубица, страдала као борац. D. Samardžija, *n. d.*, 563. Неда није погинула као борац већ је стрељана на Уријама 1942. године. Налази се на фотографији на којој Мајер позира са убијеним жртвама у наведеном сјећању.

⁴⁷ Марица (Мије) Трнинић, 1924–1942, Босанска Дубица, страдала као борац. D. Samardžija, *n. d.*, 564. Марица није страдала као борац већ је убијена на гробљу Урије 1942. године на основу наведеног свједочанства.

⁴⁸ ЈУСП Доња Градина, Архива, Документа, р. 1/18, ф. 4, д. 3.

⁴⁹ ЈУСП Доња Градина, Архива, Документа, р. 1/18, ф. 4, д. 4.

⁵⁰ Погледати у прилозима, фотокопија пресуде Густо Мајера. Супруга поменутог Мајера, Шобар Марија, по занимању учитељица. Када је са супругом и сином дошла у Дубицу добила је посао у околини Дубице. Растала се од супруга због његовог ступања у нацистичку службу, а погинула је 1943. године на планини Грмеч као дио медицинског особља у 5. козарској бригади; Marko Ručnov, *Zašto Jasenovac*, Beograd 2001, 605–606.

⁵¹ Isto, 435.

јући своје саборце те је ударио главом у стуб жељезничког моста на ријеци Сави.⁵² Процјене убијених на овом стратишту крећу се до 1.600.⁵³

На Уријама постоји спомен-обилежје које свједочи о овом злочину из 1942. године. Споменик је подигнут 27. јула 1953. године.⁵⁴ У прилогу се налази фотографија споменика.

⁵² Исто, 552-553. Dr Nikola Nikolić, *Jasenovački logor smrti*, Sarajevo 1975, 19-20.

⁵³ M. Pekić, D. Ćurguz, *n. d.*, 156.

⁵⁴ Dr Ljubo Mihić, *Kozara. Priroda, Čovjek, Istorija*, Novi Sad 1987, 839.

Извори и литература

Извори:

Vojnoistorijski Institut, *Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu naroda Jugoslavije*, том XII књига 2, Dokumenti nemačkog Rajha, Beograd 1976.

Вујасиновић Славко, *Мемоари*, приредио Симо Брдар, Бања Лука 1994. Institut für Zeitgeschichte (Минхен, Њемачка): „Protokolle von Vernehmungen Stahls im Rahmen der Nürnberger Prozesse“ <www.ifz-muenchen.de/archiv/zs/zs-1538.pdf>

ЈУ СП Доња Градина, Архива, Фотографије.

ЈУ СП Доња Градина, Архива, Документи.

Kraljevina Jugoslavija, Opšta državna statistika, *Definitivni rezultati popisa stanovništva knjiga II*, Beograd 1938.

Матични уред, Општина Градишка.

Приватна архива, Документа са суђења Густуја Мајера.

United States Holocaust Museum, Oral History interview with Desanka Bižić, 15. 09. 2008. <<https://www.ushmm.org/>>

Ustaški propagandni film o Bosanskoj Dubici <<https://www.youtube.com/watch?v=eE3EnrFOd-Y>>

„Popis žrtava rata drugog svjetskog rata u BiH, opština Bosanska Dubica.“ <www.muzejgenocida.rs>

Литература:

Брдар Симо, *Црни Уплетњак*, Бања Лука – Козарска Дубица 1997.

Bulatović Radomir, *Koncentracioni logor Jasenovac s posebnim osvrtom na Donju Gradinu*, Sarajevo 1990.

Dedijer Vladimir, Miletić Antun, *Proterivanje Srba sa ognjišta 1941–1945*, Beograd 1989.

Козара у Народноослободилачком рату, записи и сјећања, књига IV, Београд 1978.

Козара у Народноослободилачком рату, записи и сјећања, књига II, Београд 1971.

Mihić Dr Ljubo, *Kozara. Priroda, Čovjek, Istorija*, Novi Sad 1987.

Мирковић Јован, *Злочини над Србима у Независној Држави Хрватској – фотомонографија*, Београд 2014

Nikolić Dr Nikola, *Jasenovački logor smrti*, Sarajevo 1975.

- Pekić Mirko, Ćurguz Dragutin, *Bitka na Kozari*, Prijedor 1976.
Ručnov Marko, *Zašto Jasenovac*, Beograd 2001.
Samardžija Dušan D., *Bosanskodubičko područje u NOR-u i socijalističkoj revoluciji 1941-1945*, Bosanska Dubica 1984.
Тулековић Тања, *Драксенић 1941-1945*, ЈУ СП Доња Градина 2016.
Tuleković Tanja, *The Book from Silence*, Banja Luka 2017.
Ćurguz Dragutin, Vignjević Milorad, *Drugi krajiški narodnooslobodilački (kozarski) odred „Mladen Stojanović”*, Prijedor 1982.

Mirko Dimić

Orthodox Christian cemetery Urije in Bosanska Dubica - the death site for the Serbs under the Independent State of Croatia

The aim of this paper is to demonstrate how the Orthodox Christian cemetery of Urije was one of the largest mass death sites for the Serbian population not only in the town of Kozarska/Bosanska Dubica, but beyond. With the aim of planned systematic extermination of the Serb population, armed with the excuse of eliminating their enemy - the partisans, the troops of ustašas and Germans, in July 1942, performed a mass execution of Serbs on the site of the cemetery of Urije. There are, however, testimonies that point to the fact that mass executions occurred here all throughout the war.